

जाहीरतींचे दर.

सालील पत्त्यावर चौकशी करावी.

व्यवस्थापक, अर्थ,
'दुर्गाधवास' पुणे ४.

अर्थ

वर्गणीचे दर.

वार्षिक वर्गणी
रु. ४
(रपाल इंग्लिश माफ)
किरकोळ अंकास
एक आणा.

'अर्थ एव प्रधानः' इति कौटिल्यः अर्थमूलौ धर्मकामाविति ।

—कौटिल्य अर्थशास्त्र

संपादक—प्रो. वा. गो. काळे

वर्ष ७

पुणे, बुधवार, तारीख २० ऑगस्ट, १९४१

अंक ३४

अर्थ ग्रन्थमाला—पुस्तक ४ थें

सहकार

हिंदी सहकारी संस्थांचा संसार)

★

ह्या पुस्तकांत सहकारी संघटनांचें तात्त्विक व व्यावहारिक विवेचन सांगोपांग केलें आहे. मुंबई प्रांतातील सहकारी संस्थांचें स्वरूप व कार्य ह्यांची माहितीहि वाचकांस सुबोध रीतीनें मिळेल, अशी त्यांत व्यवस्था आहे. सहकाराच्या शिक्षणक्रमांत आणि पतपेढ्या, बँका इत्यादि संस्थांशीं संबंध असणाऱ्या सर्व लोकांस तें उपयोगी होईल अशी अपेक्षा आहे. किंमत २ रुपये. ट. ख. निराळा.

लेखकः—प्रो. वा. गो. काळे व श्री. श्री. वा. काळे

The Co-operators' Book Depot.

9, BAKEHOUSE LANE,
FORT, BOMBAY.

The Only Book Depot of its Kind in India.

Specialising in

Books on Economics, Co-operation, Banking and Finance, Accountancy and Auditing, Commerce, Business Organisation, Rural Reconstruction and allied Subjects.

Books on all Subjects and of all Publishers in India, England and America are readily supplied at the published Prices.

DECCAN BOOK STALL

Booksellers, Publishers & Subscription Agents
Fergusson College Road, Poona No. 4

- (1) We stock and supply Educational books, General books & Library books.
- (2) We supply Government of Bombay and Government of India publications.
- (3) We receive Subscriptions to Indian and Foreign periodicals.
- (4) We procure any book published anywhere and supply it at publisher's price.

विविध माहिती

बी. बी. अँड सी. आय. रेल्वे

१ जानेवारी, १९४२ नंतर बी. बी. अँड सी. आय. रेल्वे-विक्रम दावे करावयाचे असतील, ते गव्हर्नर जनरल इन कौन्सिलच्या नांवाने लावावे, रेल्वे कंपनीच्या नांवाने नाही, असे जाहीर करण्यात आले आहे.

पाण्याचे आयातीवर नियंत्रण

पाण्याचे आयातीवर नियंत्रण घालण्याचे हिंदुस्थान सरकारने ठरविले आहे, त्याचा उद्देश अमेरिकन डॉलर हुंडगावळीची बचत, हा आहे.

अमेरिकन कपाशीच्या उत्पादनाचा अंदाज

ऑगस्ट	गाठी	दर एकराी उत्पन्न
१९४०	१,०८,१७,०००	२२२-३ पौड
१९४१	१,२४,२९,०००	२२४-४ पौड

फॅक्टरी अँड

फॅक्टरी अँडच्या कक्षेंत सध्या न येणाऱ्या काही जागांस फॅक्टरी अँड लागू करण्याचा प्रातिक सरकारांस अधिकार देणारी डुरुस्ती त्या कायद्यांत करण्यांत येणार आहे.

वॅगन्स

१९४०-४१ मध्ये एकूण ७५ लक्ष, ८९ हजार वॅगन्सभर मालाची हिंदी सरकारी रेल्वेजनी वहातूक केली. १९३७-३८, १९३८-३९ व १९३९-४० चा तत्सम आकडा ७१ लक्ष, ६० हजार वॅगन्स, ७२ लक्ष, २४ हजार वॅगन्स व ७५ लक्ष, १० हजार वॅगन्स असा आहे.

पोलिश कैद्यांची सुकता

रशियाचे हद्दींत कोणत्याहि कारणाने तुरुंगांत असलेल्या सर्व पोलिश लोकांची रशियन सरकारने मुक्तता केली आहे.

मुंबई टेलिफोन कं.

गव्हर्नमेंट टेलिफोन बोर्ड लि. नें बॉंबे टेलिफोन कं. लि. चे सर्व भाग घेण्यास त्या कंपनीच्या जेवढ्या भागीदारांची संमति मिळावयास पाहिजे होती, तेवढ्यांची मिळाली असल्याकारणाने, मुंबईची टेलिफोन कंपनी आतां सरकारी व्यवस्थेसाली चालणार आहे.

उद्योगधंद्यांच्या वाढीस वाव

“हिंदुस्थानांत उद्योगधंद्यांच्या वाढीस पुष्कळ वाव आहे. भांडवलवान्यांनी कामगारांस नीट वागवले पाहिजे. कामगारांनी आपल्या वेतनाचा पुरा भोवदळा दिला पाहिजे. भांडवलवाचा ओघ आटणार नाही ह्या वेताने सरकारने कामगारांकडे सहानुभूतिपूर्वक लक्ष पुरवले पाहिजे. केवळ उपज मिळविण्याच्या दृष्टीने त्याने उद्योगधंद्यांवर करभार टाकतां कामा नये. सबंद जगभर पसरलेली भांडवलशाही, बरील अटी पाळल्या गेल्या तर हिंदुस्थानांत फायदेशीर झाल्याविना रहाणार नाही.” व्हाइसरॉयच्या एक्स-क्युटिव्ह कौन्सिलचे नेवे सभासद, सर होमी मोदी, ह्यांचे भाषण.

सिंधमध्ये टोळपाड

दांड जिल्ह्यांत टोळपाड आली आहे, ती आणखी पसरू नये, अशी व्यवस्था सिंध सरकार करित आहे.

जापानमधील हिन्दी नागरिक

जापानमधील ३०० हिन्दी नागरिकांस सुरक्षित परत आणविण्याची सरकारने व्यवस्था करावी, अशी एक तार मुंबईच्या सिल्क मर्चंट्स असोसिएशनच्या अध्यक्षाने हिंदुस्थान सरकारकडे पाठविली आहे.

बंगालमधील हिंदू-मुसलमानांचे प्रमाण

बंगालमधील एकूण लोकसंख्येची मुसलमानांचे प्रमाण ५४.८% पडते. हे प्रमाण १९३१ सालच्या प्रमाणाइतकेंच आहे. हिंदूंचे प्रमाणहि कायम राहिले आहे.

ब्रावणकोरमचे स्टँडर्ड टाइन

ब्रावणकोरमधील सर्व घड्याळें १६ ऑगस्टच्या मध्यरात्री २३ मिनिटें पुढे करण्यांत आलीं. म्हणजे, आतां ब्रावणकोरमचे स्टँडर्ड टाइनला प्रारंभ झाला.

पॉवर अल्कोहोल

पॉवर अल्कोहोलच्या उत्पादनास सरकारने परवाने घ्यावे व पेट्रोलमध्ये ते पेट्रोल मिसळण्याची सक्ती करावी असा ठराव इंडियन शुगर मिल्स असोसिएशनच्या वार्षिक सभेने नुकताच मंजूर केला. पेट्रोलच्या संपावरील नियंत्रणामुळे ही गोष्ट तातडीने करणे आवश्यक झाले आहे.

मद्रास युद्धबंद

मद्रास प्रांताच्या युद्धबंदाचा आकडा १ कोटी, ३६ लक्ष रुपये झाला आहे.

मद्रावती आयर्न वक्स

मद्रावती आयर्न वक्सकरितां म्हैसूर सरकारने इंग्लंडमध्ये यंत्र-सामुग्री नुकतीच खरेदी केली, तिची किंमत सुमारे २५ लक्ष रुपये भरेल. युद्धास लागणाऱ्या पोलादाचे उत्पादनासाठी ही यंत्र-सामुग्री लागणार असल्यामुळे तिला वहातुकीचे बाबतीत प्राधान्य मिळणार आहे.

कॅनडाचा युद्धसर्व

कॅनडाचा रोजचा युद्धसर्व ४४ ते ६ कोटी रुपयांचा आहे. जुलैमध्ये कॅनडाचा युद्धसर्व १६० कोटी रुपये झाला.

विजेचे उत्पादन

निजामसमोर धरणांतील पाण्याच्या साठ्याचा उपयोग विजेच्या उत्पादनाकडे करण्याचे निजाम सरकारने ठरविले आहे. ह्या योजनेस ५० लक्ष रुपये सर्व येईल. सध्याचा विद्युत्पुरवठा वाढत्या मागणीस पुरेसा पडणारा नाही.

पेट्रोलची बचत

आठ सिलिंडर्सच्या मोटारीचे चार सिलिंडर्सच्या मोटारीत रूपांतर केल्यास पेट्रोलची बरीच बचत होईल. हे रूपांतर करण्यांत सुमारे २०० रुपये सर्व येतो.

बाजारभावाचे नियंत्रण

देशातील वाढती महागाई लक्षांत घेता, बाजारभावाच्या नियंत्रणाचा पुनः विचार करण्याची वेळ आलेली आहे. त्याकरितां प्राईस कंट्रोल कॉन्फरन्स सक्ष्य तितक्या लवकर भरविण्यांत येईल, असे समजते.

युद्धाच्या धोक्याचा विना

माठाच्या, युद्धाच्या धोक्याच्या विन्त्याचे हते गोळा करण्यांत आले त्यांची रकम ऑक्टोबर १९४० ते मार्च १९४१ ह्या सहा महिन्यांत ३० लक्ष, ३१ हजार रुपये भरली.

अनुक्रमणिका

	पृष्ठ		पृष्ठ
१ विविध माहिती ...	३९८	६ रूपांची घोषणा—इस्त- व्यवसायास नवी संधी— सेट मिलन कर्ज कसे केडणार	
२ हिंदी बँकिंग ...	३९९	७ जगात ...	४०३
३ नोटा व नाणी ...	४००	८ सहकारी बँकांचे अहवाल ...	४०४
४ इंग्रिजल बँकेचे नफातोटापत्रक ...	४००	९ कमाठीअल बँक लि० ...	४०५
५ रूफ्ट विचार ...	४०१	१० निवडक बाजारभाव ...	४०६
६ श्री सरकार हिटलर- शार्फस शरण—प्रेसिडेंट रुथवेल्ट व मि. चर्चिल			

अर्थ

बुधवार, ता. २० ऑगस्ट, १९४१

हिंदी बँकिंग

सर जेम्स टेलर ह्यांनी घेतलेला आढावा

रिझर्व्ह बँकेच्या वार्षिक सभेचे प्रसंगी त्या बँकेचे गव्हर्नर, सर जेम्स टेलर, ह्यांनी १९४०-४१ सालात हिंदी बँकिंगच्या परिस्थितीत झालेल्या प्रगतीबाबत (सिंहावलोकन केले. चवदा महिन्यांमागे युद्धपरिस्थिती विषयक सासूनं झाले होते तेव्हा हिंदी बँकांवर त्यांनी स्वीकारलेल्या ठेव्यांस एकदम मागणी उत्पन्न होऊन संकट येते की काय अशी भीती वाटली होती. रोकड रुपयांस चोहोंकडे मागणी येऊन चलनी नोटा मोठ्यापकडे लोकांची प्रवृत्ति वाढली होती. त्यावेळीं व्यवहारास जरूर नसलेले नाणें लोकांनीं भीतीमुळे उगाच संग्रही ठेवू नये ह्यासाठी सरकारने तातडीचे व परिणामकारक उपाय योजले आणि सरकारी सेव्हिंग बँका व कॅश सर्टिफिकेट ह्यांच्या बाबत जादा रोकडीची तरतूद करावी लागली तरी बँकांस ह्या संवधांत विशेष अडचण भासली नाही. युद्धपरिस्थिति सुधारताच जनतेने, तारपुरता काढून घेतलेला पैसा पुन्हा जाग्यावर परत आला. बँकांनी आपला पैसा तरता ठेवण्याची सवकारी दूरदर्शपणाने घेतली असल्याबद्दल सर जेम्स ह्यांनी त्यांचे अभिनंदन केले आहे. रोकड व तरता पैसा युद्धपरिस्थितीच्या अडचणीस अनुलक्षून बँकांस नेहमीपेक्षा अधिक मोठ्या प्रमाणावर ठेवणा लागला तरी एकंदरीने त्यांस बरा नफा झाला असल्याविषयी समाधान व्यक्त केले आहे. बँकांच्या सुस्थितीचे लक्षण म्हणून, त्यांच्या शाखांच्या संख्येत १९३५ नंतर ७२३ पासून १,४०४ पर्यंत वाढ झाली आहे ह्या गोष्टीचा त्यांनी आपल्या भाषणांत उल्लेख केला.

हिंदी बँकिंगच्या प्रगतीविषयी उत्तेजनकारक उद्गार काढून सर जेम्स ह्यांनी त्यांच्या बाबतीतल्या काही ठळक वैगुण्यांचा निर्देश केला आहे. रिझर्व्ह बँकेस जोडलेल्या (शेड्यूल्ड) बँकांनी त्यांच्या जवळीक ठेवल्या विशिष्ट प्रमाणांत त्या मध्यवर्ती संस्थेपाशी रोकड ठेवली पाहिजे असा कायद्याचा दंडक आहे आणि तो नियम मोडणाऱ्या संस्थेस त्यास अनुसरून दंड भरणे लागते. हे नियमन अपुरे असल्याने अनुभाववरून दिसून आल्याने

त्याचा रूढ आवळण्यासाठी सरकारने कडक उपाय योजल्यामुळे त्या संवधांतली स्थिति आतां सुधारली असल्याचा निवाळा सर जेम्स टेलर ह्यांनी दिला आहे. तरीहि अपुरी रोकड शिक्क बाळगणाऱ्या कित्येक बँका असल्याचे त्यांनी सांगितले. भागांचे भांडवल व रिझर्व्ह मिळून पाच लाख किमान रक्कम असणारी बँक शेड्यूल्ड बँकांच्या यादीत नमूद केली जाण्यास पात्र होते. तथापि, हे भांडवल सरेसुरे नसून कागदी मेळ कसावसा घालून काही बँका ते दिसाऊ पद्धतीने उभे करित असल्याचे हुद्दोत्पत्तीस आल्यावरून सरकारने त्या बाबतीत विशेष छाननी करण्याचा अधिकार रिझर्व्ह बँकेस दिला आहे. शेड्यूल्ड बँकांचे यादीत आणले नांव घालवून म्हणून कित्येक बँकांनी केलेले अर्ज ह्या छाननीच्या कसोटीस उतरलेले नाहीत आणि ते नामंजूर करण्यांत आले आहेत. काही बँकांत वरील प्रकरणी लपटपटीचे कागदी व्यवहार आढळून आल्याने शेड्यूल्ड बँकांच्या पटावर ज्यांची नावे आहेत अशा बँकांच्या व्यवहाराचीहि तपासणी व्हावी आणि त्यांत दोष दिसल्यास आणि त्यांनी जरूर त्या अटी समाधानकारक रीतीने पुऱ्या केलेल्या नाहीत असे सिद्ध झाल्यास त्यांची नावे पटावरून दूर करावी अशीहि सरकारने ठरविले आहे. पद्धतशीर व चोस व्यवहाराच्या सीमेवर असलेल्या असमाधानकारक व्यवस्थेच्या बँका असल्या उपायांमुळे वगळल्या जाऊन हिंदी बँकिंगचा दर्जा उच्च रहाण्यास सहाय होईल अशी आशा सर जेम्स ह्यांनी व्यक्त केली आहे.

पदार्थांचे बाजारभाव विशेष सखी-वर न जाऊ देतां देवघेवोच्या व्यवहारास लागणारा वेताचा पैसा चलनाच्या स्वरूपांत पुरवणे युद्धपरिस्थितीत मध्यवर्ती बँकांस अत्यंत अवघड होते. तथापि, व्यवहारांत जरूरी इतकेच चलन सेटवून बाजारभावात होईल तितकी स्थिरता राखणे युद्धकाळांत फार महत्त्वाचे असते. एका बाजूने युद्धसामुग्रीच्या पुढवठ्यावर सरकारचा सर्व मोठ्या प्रमाणांत व्हावा लागतो आणि त्यासाठी व्यवहारांत अधिक चलन सेटवणे अपरिहार्य होते. पण दुसऱ्या बाजूने सरकारास युद्धकालीच्या मार्गाने जनतेकडून अल्प व्याजाच्या दराने पैसा आकर्षणा लागतो. समाजात बाजरीपेक्षा अधिक चलन सेटल्यास पदाधिस लागणी अधिक येते आणि बाजारभाव चढतात. ह्यांचा परिणाम मजुरीचे दर व उत्पादन सर्व बांधण्यांत होऊन व्यापारांत व उद्योगधंद्यांत सट्टेबाजी उत्पन्न होते. शेतीच्या मालाच्या किंमती हिंदुस्थानसारख्या कृषिप्रधान देशांत पडू देणेहि श्रेयस्कर होत नाही. चलन, बाजारभाव मजुरीचे दर, सहजून समाजाची प्राप्ति व सरकारी कर्जावरील व्याज इत्यादी बाबींची निवडणूक गुंतागुंत कशी असते हे वरील विवेचनावरून ध्यानांत येईल. ह्या बाबतीत समतोळपणा राखणे व चलनाचा पुढवा फुगीर होऊन त्याचे दुष्परिणाम समाजास भोगावे लागणार नाहीत ह्या विषयी मध्यवर्ती बँक व सरकार ह्यांस दक्षता बाळगणी लागते. ह्या कारणांने रिझर्व्ह बँकेच्या वार्षिक सभेत तिचे गव्हर्नर, सर जेम्स टेलर, ह्यांच्या भाषणांत प्रस्तुत विषयाचा उल्लेख प्रामुख्याने होणें अपरिहार्य व अपेक्षित होते. एकंदरीने पहातां मेल्या वर्षी बाजारभावाची प्रवृत्ति चढण्याकडे होती, तरी सट्टेबाजी तिला कारणीभूत झालेली नाही आणि युद्धपरिस्थितीत मागणी-पुढवठ्याच्या होणाऱ्या प्रगतीत तिच्या मुळाशी असल्याचे त्यांनी सांगितले. निवडणूक पुढवा योग्य प्रमाणांत ठेवून करवून घ्यायचे ह्यांच्या साधनांत जनतेची वचत स्वतःच्या तिजोरीत आकर्षणाचे धोरण सरकारचा चालू

ठेविले तोंवर चलनाच्या पुरवठ्यांत फुगीरपणा उत्पन्न होण्याचे कारण नाही आणि ह्या संबंधांत समतोलपणा राखण्याचे कामी रिझर्व्ह बँक रोखे-बाजाराचे नियमन करून सहाय देत आहे अशी माहिती त्यांनी दिली. आपण पैसा तरता ठेवून इतर बँका सहकार्य करित असल्याविषयी त्यांनी समाधान व्यक्त केले. हे सर्व झाले तरी युद्धपरिस्थितीचा अनिश्चितपणा ध्यानांत घेऊन सर्वीनी जागरूकपणाने व्यवहार केले पाहिजेत असे त्यांनी बजावले. युद्धोत्तर काय अवघड प्रश्न उपस्थित होतील ते होवोत, पण युद्ध चालू असतांही आर्थिक स्थिरतेत घटून येण्याचा संभव आहे. त्यांस तोंड देण्याची आपली तयारी असली पाहिजे अशी त्यांनी सूचना दिली ती ध्यानांत बाळगणे आवश्यक आहे. इंग्लंड-मध्ये चलन म्हणजे पदार्थ विकत घेण्याची जनतेची शक्ति मर्यादित करण्यासाठी उपाय योजण्यांत आहे आहेत, त्यांचे विवेचन प्रो. काळे घांनी मुंबईच्या रेडिओवरून गेल्या महिन्यांत केलेले भाषण आम्ही "अर्थीत" मागे प्रसिद्ध केले आहे, त्यांत आलेलेच आहे. हिंदुस्थानांतहि तसल्या उपायांची अंमलबजावणी व्हावी लागेल. जिनसांचा वापर व त्यांच्या किंमती ह्यांचे नियंत्रण, लोकांच्या हातांत सेव्हणाऱ्या चलनास मर्यादा, कर व सरकारी कर्जे ह्यांच्या योग्य योजना, इत्यादि बाबी ह्या निर्बंधनाच्या कार्यक्रमांत येतात, ह्याची आढवण येथे करून देणे इष्ट आहे.

नोटा व नाणीं

प्रचलित चलनी नोटा

वेगवेगळ्या नोटांचा व्यवहारातील प्रसार दर्शविणारा तक्ता रिझर्व्ह बँकेने प्रसिद्ध केला आहे, त्यांत रुपयाच्या नोटेच्या आयुष्याची माहिती देण्यांत आलेली नाही, कारण त्या नोटा म्हणजे प्रत्यक्ष रुपयेच समजण्यांत येत आहेत. १९४०-४१ मध्ये नोटांचे रुपये करून घेण्याची प्रवृत्ति वाढली होती, त्यामुळे ५ व १० रुपयेवाल्या नोटांचे व्यवहारातील सेव्हणा नोटांच्या संख्येशी असलेले प्रमाण घटले. एकूण काढलेल्या नोटांपैकी ४०-६% किंमतीच्या नोटा १० रुपयेवाल्या आहेत, कारण ह्याच नोटा सर्वांत अधिक लोकप्रिय आहेत. त्यानंतर १०० रुपयेवाल्या नोटांचे प्रमाण ३३.४% व ५ रुपयेवाल्या नोटांचे प्रमाण १८.३% पडले. ३१ डिसेंबर, १९४० रोजी सालीलप्रमाणे नोटा प्रसारांत होत्या:-

नोटेची किंमत (रु.)	प्रचलित नोटांची एकूण किंमत (लक्ष रु.)
१	३२
२३	१
५	४४,०३
१०	९७,८३
२०	१
५०	६१
१००	८०,४४
५००	३३
१,०००	१७,६४

फाटल्या नोटांचे बघली पैसे दिले

गहाळ झालेल्या अगार नाश पावलेल्या, तुकडे झालेल्या व

चुरगळलेल्या नोटांचे बदली पैसे मिळावेत, असे रिझर्व्ह बँकेकडे अर्ज आले, त्यापैकी सालीलप्रमाणे अर्जदारांस पैसे देण्यांत आले:-

नोटा	एकूण अर्ज	एकूण नोटा	एकूण रकम दिली (रु.)
गहाळ झालेल्या अगार			
नाश पावलेल्या	१३२	२८४	३७,७००
तुकडे झालेल्या	५३७	६३६	३७,०९०
चुरगळलेल्या	२४,२५३	६४,४८८	५,४९,०२२३

सोड्या नोटा

१९४०-४१ मध्ये एकूण १,१९८ सोड्या नोटा बँकेकडे दाखल झाल्या:-

१ रु. ५ रु. १० रु. १०० रु. १,००० रु.

सोड्या नोटांची

संख्या ७ ११७ ९८२ ८९ ३

सोड्या नोटा करण्यासंबंधी एकूण ५७ नवे सटले. करण्यांत आले. २० आरोपी दोषमुक्त ठरले व २१ आरोपींना शिक्षा झाली.

सोटीं नाणीं

सरकारी तिजोऱ्या व रेल्वेस्टेशन येथे मिळून १९४०-४१ साली २,८१,१८३ सोटीं नाणीं आढळलीं, त्यांचा तपशील सोटीं दिला आहे :-

रुपये	अघेल्या	पावल्या	चवल्या	आणेल्या
चांदीची नाणीं	१,७७,३४४	१८,५७३	९,३०४	४९६ ...
कथळाची नाणीं	...	८१	१०,७१०	४३,९०३
ह्या वर्षी सोटीं नाणीं पाहण्याबद्दल	६२५	फियर्दी	करण्यांत	आल्या. ६१९ लोकांना शिक्षा झाली.

इंपीरिअल बँकेचे नफातोटापत्रक

(३० जून १९४१ असेरचे वर्ष.)

	जमा.	रु. आ. पै
मागील शिल्लकी नफा	३९,६२,५६६	१-८
वर्षातील नफा	२,२१,०५,३९२	१४-९
एकूण	२,६०,६७,९५९	८-५
खर्च		रु. आ. पै
पगार	१,०४,१८,५१४	१-०
डायरेक्टर व लोकलबोर्ड		
समासूद ह्यांची फी	१,२३,००३	१२-९
ऑडिटर्स फी	४६,९१६	१२-५
कर, भाडे, विमा, विवावत्ती इ.	१२,४५,९१९	२-१
राखणदारांचा पगार	१,९७,६१२	१-८
मालमत्तेवरील घसारा	६,५६,२३३	९-६
कायद्याच्या सल्लागारांचा खर्च	३०,१४७	१०-७
पोस्टेज व तारा	५,९३,८९०	७-३
स्टेशनरी	५,००,३१९	३-६
फिरकोळ	५,८९,०७३	५-८
एकूण	१,४५,६०,५३६	१५-११

निवळ नफा १,१५,०७,४२२-८-६

एकूण २,६०,६७,९५९-८-५

स्फुट विचार

व्हीसी सरकार हिटलरशाहीस शरण

युद्धाचे संवंधांत गेल्या आठवड्यांत घडलेल्या दोन महत्त्वाच्या गोष्टींकडे लक्ष वेधणे आवश्यक आहे. त्यांपैकी पहिली बाब व्हीसी प्रधान मंडळाच्या घोरणाविषयी मार्शल पेट्रो व अँडमिरल डार्लो ह्यांनी केलेल्या घोषणेसंबंधाची आहे. व्हीसीच्या सचेची सीरिया मधून हकाळपट्टी झाल्यापासून हिटलरने मार्शल पेट्रो ह्यांस त्यांनी उत्तर आफ्रिकेत इंग्लंड विरुद्ध उचल लावी असा तगादा लावला होता. त्याचप्रमाणे, पॅन्थिम ऑफिकेतील फ्रेंच बंदरांत त्यांनी गडबड करावी आणि उघड रीतीने इंग्लंड व अमेरिका ह्यांचे विरुद्ध हातबळाली कराव्या असे त्यांचे म्हणणे होतें. फ्रेंच इंडोचायनांत जपानला हातपाय पसंक्ष देऊन व्हीसी मंत्रिमंडळानें अपत्यक्ष रीतीचें सहाय जर्मनीस दिलेंच आहे. त्यानें आपल्या आफ्रिकन वसाहतीमध्ये व भूमध्य समुद्रांत इंग्लंड व अमेरिका ह्यांचे विरुद्ध आक्रमण करावें असें हिटलरचें म्हणणे होतें. अँडमिरल डार्लो हा हिटलरचा जवळ जवळ हस्तकच आहे आणि जर्मनीच्या सर्व मागण्या मान्य करण्याची त्याची तयारी होती. परंतु मार्शल पेट्रो मात्र त्याच्या घोरणास पाठिंबा देण्याचे कामी कचरत होता. फ्रेंच जनतेत व्हीसी सरकाराविषयी अविष्यता वाढत चालली आहे आणि त्याच्या जर्मनीस सर्वेस्वी शरण जाण्याच्या घोरणास तिचा विरोध आहे. हिटलरचा धाकटपटशा व अभिवचने आणि डार्लोच्या कारवाया ह्यांचा परिणाम मार्शल पेट्रोवर अखेर होऊन व्हीसीचें सरकार हिटलरशाहीस सामील झाल्यासारखें आहे. अमेरिकेनें त्या बाबतीत व्हीसीच्या अधिकाऱ्यांस भयसूचना दिली, पण तिचा काहीं उपयोग झालेला दिसत नाही. अँडमिरल डार्लोच्या हातांत लष्करी व इतर सत्ता देण्यांत आली आहे आणि मार्शल पेट्रो हा नामधारी मुख्य राहिला आहे. व्हीसीचें सरकार आतां हिटलरचें बाहुलें बनलें आहे आणि फ्रेंच जनतेच्या स्वातंत्र्यावर गदा आली आहे. युरोपच्या पुनर्घटनेची हिटलरची योजना आहे तिचा एक महत्त्वाचा घटक फ्रेंच राष्ट्र बनलें आहे. हिटलरचे अंकित होऊन व्हीसीच्या पुढ्यांनीं आपला स्वाभिमान, स्वातंत्र्य व संस्कृति ह्यांवर पाणी सोडलें आहे.

प्रेसिडेंट रूझव्हेल्ट व मि. चर्चिल ह्यांची संयुक्त घोषणा

गेल्या आठवड्यांत घडलेली दुसरी अत्यंत महत्त्वाची गोष्ट म्हटली म्हणजे प्रेसिडेंट रूझव्हेल्ट आणि मि. चर्चिल ह्यांची झालेली गुप्त भेट ही होय. अमेरिका व इंग्लंड ह्या दोन राष्ट्रांच्या मुख्य अधिकाऱ्यांची तीन-चार दिवस बाटाघाट होणें हा प्रसंग अपूर्वच समजला पाहिजे. व्हीसीच्या मंत्रिमंडळानें हिटलरला दिलेली शरणचिठ्ठी आणि त्याच्या आज्ञा मानण्याची त्या सरकारची तयारी आणि पूर्वेकडे जपाननें चालवलेलें आक्रमण ह्यांचे योगानें युद्धास नवीन रंग चढला असल्याकारणानें इंग्लंड व अमेरिका ह्या राष्ट्रांनीं एकदिवसारां पुढें पाऊळ टाकणें अगत्याचें झालें आहे. जर्मनी स्वतः रशियातील घनघोर संग्रामांत गुंतला असल्याकारणानें इंग्लंड व अमेरिका ह्यांस निरनिराळ्या दिश्यांनीं जितके शत्रू उभे करतात तें तितके हिटलरच्या मनांत उभे करावयाचे आहेत. ह्या दोन प्रतिस्पर्ध्यांचें सामर्थ्य त्यास दुभंग करावयाचें असल्यानें त्यानें आपल्या कारवाया चोहोंकडे पकाच वेळीं चालू ठेवल्या आहेत.

जर्मनीनें अंकित केलेल्या राष्ट्रांस धीर यावा आणि हिटलरच्या सोळा प्रचारानें त्यांनीं फक्त नये म्हणून प्रेसिडेंट रूझव्हेल्ट व मि. चर्चिल ह्यांनीं प्रस्तुत युद्धांतले आपले अंतिम हेतु काय आहेत आणि हिटलरशाहीचा पाडाव करून आपण जगाची पुनर्घटना कोणत्या तत्त्वावर घडवून आणू पहात आहो ह्या विषयीची स्पष्ट घोषणा केली आहे. सर्व राष्ट्रांस स्वातंत्र्य व समता ह्यांची प्राप्ति होऊन आर्थिक जीवनाबाबत त्यांस जरूर त्या सबळी मिळोव्या आणि जगामध्ये आंतरराष्ट्रीय जेद्द व सहकार्य वाढून शस्त्राख्या उपयोगावर कडक नियंत्रण बसवें हें आपलें उद्दिष्ट असल्याचें ह्या दोन प्रसिद्ध पत्रसंध्यांनीं जाहीर केलें आहे. इंग्लंड व अमेरिका ह्या दोन प्रबळ लोकसत्तानियंत्रित राष्ट्रांच्या वतीनें केलेली ही महत्त्वाची घोषणा आहे. जित राश्ट्रांस ह्मत्त्व देण्यास तिचा उपयोग होईल अशी अपेक्षा आहे. "तुमचे युद्धाचे मूळ हेतु काय आहेत, ते स्पष्ट करा" असें म्हणणारांस उत्तर देण्याचाहि तो यत्न आहे. हिटलरशाहीचा पाडाव होण्यासाठी अंमलांत येणाऱ्या योजनांचें महत्त्व अगोदर विशेष आहे, तरी त्या योजनांस प्रेसिडेंट रूझव्हेल्ट व मि. चर्चिल ह्यांचा संदेश स्फूर्तिदायक व सहाय्यकारक होईल अशी त्याची मूलभूत कल्पना आहे.

हस्तव्यवसायास नवी संधि

युद्धाच्या कामासाठी इतक्या निरनिराळ्या वस्तू लागतात की त्या तयार करण्याची व्यवस्था मोठाग्या कारखान्यांत होऊ शकत नाही आणि त्यांच्या उत्पादनाची तजवीज भिन्न भिन्न ठिकाणी व भिन्न भिन्न प्रकारांनीं करावी लागते. काहीं जिनसांचें उत्पादन प्रचंड यंत्रांच्या सहाय्यानें व विजेच्या किंवा वाफेच्या शक्तीनें होणें अपरिहार्य आहे. दारूगोळा, तोफा, विमाने, चिठ्ठसती गाढे इत्यादि सामुग्री ह्या प्रकारची आहे. परंतु अनेक जातींचा लढाऊ माल हातानें व लहान प्रमाणावर होऊ शकतो, एवढेच नव्हे, तर ह्याच मार्गानें तो बनवला जाण्याची व्यवस्था करणें श्रेयस्कर ठरतें. ह्या पद्धतीनें माळाचें उत्पादन अनेक ठिकाणीं वांटून देतां येतें आणि त्या हस्तव्यवसायांत हजारों सेढेगांवीं कुटुंबांस काम मिळतें. तंबूचें सामान, साटा, नवारी, उडकेंटे वगैरे वगैरे जिन्नसांचें उत्पादन त्या वर्गीत येतें आणि प्रस्तुत युद्धास लागणाऱ्या सामानाची बनावट अशा रीतीनें करून घेण्याचें महत्त्व व्यवहारांत पटलेंहि आहे. संयुक्त प्रांतांत तंबूस लागणारे निरनिराळे जिन्नस तयार करण्याचें काम सेढेगांवांत वांटून देण्यांत आलें असून त्याच्या उत्पादनाची व्यवस्था सहकारी पद्धतीनें करण्यांत येत आहे. उत्पादनाच्या सहकारी संस्था स्थापन झाल्या आहेत आणि त्यांस कच्च्या माळाचा व पेंशाचा पुरवठा सहकारी बँका करतात. माल संपण्याचा किंवा त्याच्या किंमतीचा प्रश्न येथें उद्भवत नाही. हा सहकारी पद्धतीच्या उत्पादनाचा उपक्रम अभिन्नदनीय असून त्याचें अनुकरण ह्या व इतर प्रांतांत होणें अगत्याचें आहे. लहान प्रमाणावरील हस्तव्यवसायाचें उत्पादन, सेढेगांवीं कारागिरांस मिळणारा उद्योग आणि सहकारी पद्धतीच्या व्यवहारांचें संपटन ह्या तीन उपयुक्त गोष्टी वरील उपकरणां साधत असल्यानें त्याचें विशेष महत्त्व आहे. अनेक उपयुक्त जिन्नसांस असलेली मागणी कारखान्यांस पुरवतां येणें शक्यच नसल्यानें हस्तव्यवसायास उकटू संधि प्राप्त झाली आहे, तिचा पूर्ण फायदा घेण्यांत आला पाहिजे.

ग्रेट ब्रिटन कर्ज कसे फेडणार ?

ग्रेट-ब्रिटनची औद्योगिक प्रगति इतर राष्ट्रांचे माननें पुष्कळच अगोदर झालेली आहे व ग्रेटब्रिटनचा परराष्ट्रीय व्यापारही फार दीर्घ काळ चालत आलेला आहे. ग्रेट-ब्रिटनच्या नागरिकांनीं बचत केलेला पैसा जगभर गुंतविण्यांत आलेला आहे, त्याचें व्याज दरसाळ ग्रेट-ब्रिटनमध्ये येत असतें. ग्रेट-ब्रिटनमध्ये अन्न, कच्चा माल अगर पक्का माल हांची आयात करणाऱ्या प्रत्येक पांच आगबोटोंपैकी एका आगबोटींतील माल ग्रेट-ब्रिटनला फुकट मिळत असे, असें म्हणतात, त्याचें कारण हेंच होय. आतां ग्रेट-ब्रिटनची परराष्ट्रांतील शिल्पक संघुष्टांत येऊं लागली आहे व उलट त्या राष्ट्रास इतर देशांत देणें निर्माण होऊं लागलें आहे. युद्धसमाप्तीपर्यंत बरीचशीं ब्रिटिश येणीं त्या देशास वसूल करून घ्यावीं लागतील. अमेरिकेंत आतांपर्यंत माल विकत घेतला, त्याची किंमत अमेरिकन रोले मोडूनच चुकतीं करण्यांत आली. परंतु ह्यापुढें मात्र उधारीनेंच माल घ्यावा लागेल. त्याची व्यवस्था अमेरिकेच्या "डीज अॅन्ड लेंड" कायद्यानें करून दिली आहे. युद्धसमाप्तीनंतर ग्रेट-ब्रिटननें अमेरिकेचें देणें कसे फेडावयाचें, हा प्रश्न तेन्हां उपस्थित होईल. आतांपर्यंत ग्रेट-ब्रिटनच्या एकूण आयातीपैकी एकपंचमांश आयातीसाठी त्या देशास पैसे मोजून घ्यावे लागत नसत; युद्धसमाप्तीनंतर ब्रिटिश माल अमेरिकेकडे पाठवावा लागेल, त्याच्या बदली इतरा माल न मिळतां फक्त कर्जफेडीकडे त्याचा विनियोग होईल. म्हणजे प्रत्येक पांच आगबोटीपैकी एक आगबोटभर माल ग्रेट ब्रिटनला फुकट निर्गत करावा लागेल ! ही परतफेड मालाचे स्वरूपांत वेणें अमेरिकेस सोईचें होईल किंवा नाही, हा प्रश्न अर्थातच उपस्थित होईल. कांहीं विशिष्ट प्रकारचा खास माल अमेरिका ग्रेटब्रिटनकडून घेण्यास तयार होईल व अशा प्रकारचा माल उत्पादन करण्यासाठी ब्रिटिश सरकारास खास योजना आलाख्या लागतील. युद्धानंतरच्या काळांतही सरकारचें उद्योग-धंद्यांवरील नियंत्रण लवकर टिळें होणार नाही, असा रंग दिसतो. ग्रेटब्रिटनची धनकोची भूमिका जाऊन ऋणकोची भूमिका होईल व अशा परिस्थितींत निर्गत व्यापाराची वाढ करण्याचें कार्य ह्या राष्ट्रास करावें लागेल.

मुंबई युद्धफंड

मुंबई युद्धफंडाचा आंकडा ७९ लक्षा रुपयावर गेला आहे.

रेडियो विगारपरवाना बाळगल्याबद्दल शिक्षा

१९४१ च्या पहिल्या सहामाहींत, विगार परवाना रेडिओ सेट्स बाळगल्याबद्दल ३२१ लोकांना शिक्षा झाली त्यांपैकी मुंबई प्रांतातील २२ व मध्यप्रांतातील १२ लोक होते.

धापलंडमध्यें जपान्यांची गर्दी

थायलंडमध्ये जपान्यांनीं गर्दी करून सोडली आहे. जेथें जावें तेथें जपानी लोक दिसूं लागले आहेत.

दररोज दोन आगबोटी

दररोज दोन आगबोटी ह्याप्रमाणें येतीं दोन वर्षे आगबोटी बांधण्याचा अमेरिकेचा कार्यक्रम आहे.

अमेरिकेचें मनुष्यबळ

अमेरिकेच्या मनुष्यबळाची ग्रेट ब्रिटनला आवश्यकता नाही असें लॉर्ड बिन्डरबुच हे आपल्या भाषणांत नुकतेच म्हणाले.

मुंबई इलाख्यांतील सहकारी चळवळीच्या केंद्रस्थानी असलेली

शेतकऱ्यांची प्रांतिक बँक

म्हणजेच

बॉम्बे प्रॉविन्शियल को-ऑपरेटिव्ह बँक, लिमिटेड.

(सहकारी कायद्यान्वये नोंदलेली)

स्थापना १९११.

मुख्य कचेरी-सर विठ्ठलदास ठाकरसी मेमोरिअल बिल्डिंग
९, बँक हाउस लेन, कोट मुंबई.

शाखा

१ बारामती (जि. पुणे)	१० अकलूज (जि. सोलापूर)
२ सातारा (,, सातारा)	११ विरगांव (,, अहमदाबाद)
३ इस्लामपूर (,, ,,)	२० धुळे (,, प. सानेश)
४ कच्छाड (,, ,,)	२१ दोंडाईचे (,, ,,)
५ तासगांव (,, ,,)	२२ शिरपूर (,, ,,)
६ किलोस्करवाडी (,, ,,)	२३ शहादे (,, ,,)
७ शिराळे (,, ,,)	२४ नंदुरवार (,, ,,)
८ कोरेगांव (,, ,,)	२५ साकी (,, ,,)
९ वाई (,, ,,)	२६ शिंदखेडे (,, ,,)
१० अहमदनगर (,, अहमदनगर)	२७ तळोद (,, ,,)
११ शेवगांव (,, ,,)	२८ मालेगांव (,, नाशिक)
१२ कोपरगांव (,, ,,)	२९ सटाणा (,, ,,)
१३ बेलापूर (,, ,,)	३० कळवण (,, ,,)
१४ राहुरी (,, ,,)	३१ लासलगांव (,, ,,)
१५ भिवंडी (,, ठाणे)	३२ नांदगांव (,, ,,)
१६ पालघर (,, ,,)	३३ दोंडू (,, पंचमहाल)
१७ कल्याण (,, ,,)	३४ कालो (,, ,,)

या बँकेत मुदतीच्या, चालू व सेव्हिंग बँक ठेवी

स्वीकारल्या जातात

आणि

इलाख्यांतील बहुतेक सर्व प्रमुख ठिकाणीं हुंडीचा व्यवहार केला जातो.

या बँकेत येणारा पैसा, शेतकरी व इतर अल्प उत्पन्नाचे लोक, यांच्या प्रत्यक्षपणे उपयोगी पडतो.

पूर्ण माहितीकरिता हेडऑफिस अगर शाखा-कचेऱ्यांस लिहा.

व्ही. एल. मेहता,
मॅनेजिंग डायरेक्टर.

जपान

जपान ह्या राष्ट्रचे क्षेत्रफळ १,४७,२०१ चौरस मैल आहे. जपानच्या आजूबाजूची त्याची बेटे लक्षत घेतली, तर क्षेत्रफळ १,५२,००० चौरस मैल भरेल. ग्रेटब्रिटनचे क्षेत्रफळ १,२१,६०० चौरस मैल आहे. हिंदुस्थानचे क्षेत्रफळ १८ लक्ष चौरस मैलांपेक्षा अधिक आहे. जपानमधील बराच मोठा मुलूख डोंगराळ आहे, त्यांतून वहाणाऱ्या नद्यांच्या पाण्याचे सह्याने वीज निर्माण करून कारखाने वाढविण्याचा जपानचा प्रयत्न चालू आहे. युरोपचे पश्चिम बाजूस ग्रेटब्रिटनची बेटे आहेत, त्याचप्रमाणे एशियाचे पूर्वेस जपानी बेटे आहेत. ग्रेटब्रिटनप्रमाणेच जपानचा किनारा कवचेच्या घारेसारखा आहे, त्यामुळे तेथे पुष्कळ उत्कृष्ट बंदरे आहेत. मासेमारीचा धंदा जपानचे किनाऱ्यावर मोठ्या प्रमाणावर चालतो. जपानमधील हवामान उद्योगधंद्याच्या बाबीस अनुकूल आहे. स्वतःच्या देशांत लोकांस पुरेल इतके धान्य तेथे पिकत नाही, तरी जपानी सरकार लोकसंख्या वाढविण्याचा प्रयत्न करीत आहे; तथापि वाढत्या लोकसंख्येस वसाहतीसाठी बाहेर जाण्यास वाव नाही. अर्थात्च, परराष्ट्रीय व्यापारावर जपानचे आर्थिक जीवन अवलंबून आहे. प्रो. वकील व श्री. मालुस्ते ह्यांच्या "कमर्शियल रिलेशन्स बिटवीन इंडिया अँड जपान" ह्या पुस्तकांत या विषयाची चांगली माहिती देण्यांत आली आहे.

१९ व्या शतकाचे मध्यापर्यंत जपान हे राष्ट्र जवळ जवळ अज्ञातच होते. एकलकोंडेपणाची वृत्ति त्या राष्ट्राला होती आणि आपल्या नागरिकांनी बाहेर जाऊ नये, व इतर राष्ट्रांतील लोकांनी आपल्या देशांत येऊ नये, असे जपानी सरकारचे धोरण होते. जपानला १८५४ साली अमेरिकेशी नावलाजाने व्यापारी करार करावा लागला व अशाच तऱ्हेचे करार त्याने पुढे ग्रेट ब्रिटन, रशिया व हॉलंड ह्या देशांशी केले. १८५८ साली जपानने तीन प्रमुख बंदरे परदेशी व्यापारास खुली केली व तेव्हापासून जपानच्या घोरणास नवे वळण लागले. १८६८ साली राजाची सत्ता पुनः प्रस्थापित करण्यांत आली आणि त्यानंतर एका पिढीचे अवधीत मागसलेल्या जपानास पुढारीपणाचे व मानाचे स्थान प्राप्त होऊ शकले ! विदेशीयांच्या व्यापारी व लष्करी हिकमतीस तोंड देण्याच्या तयारीने जपानने आपला कार्यक्रम आसला. शासनपद्धति सुधारण्यांत आली व राजकीय स्वातंत्र्य व समता ह्यांच्या पायावर कारभार सुरू झाला. जपानी लोकांची देशभक्ति व एकरी विलक्षण आहे. व्यापार, उद्योगधंदे, राजकारण, ह्या सर्व बाबतींत त्यांची एकरीच भावना अतिशय वैशिष्ट्यपूर्ण आहे. नवीन गोष्टी आत्मसात करण्याची त्यांची शैलीही अपूर्व आहे. प्रथम जपानने पाश्चिमात्य देशांचे अंधानुकरण केले, परंतु आतां जपानची प्रगति विशिष्ट रीतीने होत आहे. जपानच्या आर्थिक उत्कर्षास त्याचे सरकारने फार मोठा हातभार लावलेला आहे. भांडवल पुरवठा, जकातीचे धोरण, शिक्षणक्रमांत सुधारणा, वहातुकीची व्यवस्था, ऱ्कॅमिची प्रगति, आगबोटीच्या पंध्यास प्राधान्य, उद्योगधंद्यांस पेशांची प्रत्यक्ष व अप्रत्यक्ष मदत, इत्यादि बाबतींत जपानी सरकारने पुढाकार घेऊन फार महत्त्वाची कामगिरी नवावली. १८९४-९५ मधील जपान व रशिया ह्यांमधील युद्ध १९०४-०५ मधील जपान व रशिया ह्यांमधील युद्ध १९१४-१८ चे महायुद्ध ह्यांची जपानच्या आर्थिक प्रगतीस अतिशय मदत झालेली आहे व विशेषतः गेल्या महायुद्धाचा जपा-

नने पुरेपूर फायदा घेतला आहे. आपला परराष्ट्रीय व्यापार वाढविला आहे. उद्योगधंद्यांचे जपानला अतिशय महत्त्व असले, तरी शेतीचे महत्त्व तेथे अद्याप फायम आहे. कच्चे रेशीम वळकत्यास, जपानी कारखान्यांस लागणारा सर्व कच्चा माल बाहेरून यावा लागतो. ह्या कारणाने, कच्च्या मालाच्या पुर्वव्यासासाठी व पक्क्या मालाच्या उठावासाठी जपानला परदेशांवर सर्वस्वी अवलंबून रहावे लागते, आणि ह्या बाबतींत परिस्थिति दिवसानुदिवस जपानला प्रतिकूल होत चालली आहे. आहे त्या लोकसंख्येस पुरेल इतक्या अन्नवस्त्राची तरतूद करणे कठीण जात असतांना लोकसंख्या वाढविण्याचा पद्धतशीर प्रयत्न तेथील सरकारने करावा, हे चमत्कारिक नाही काय ? जपान व्यापारी पेठा एकामागून एक गमावून लागला आहे, ह्याचें कारण इतर देशांही उद्योगधंदे वाढू लागले आहेत. आंतरराष्ट्रीय व्यापारी पेठांत जपानचा प्रवेश फार उशीरा झालेला आहे व तो देश आपले स्थान दीर्घ काळ टिकवू शकणार नाही. मुलुसगिरीच्या त्या राष्ट्राने घोरणाचे बीज ह्या परिस्थितीत आढळते.

हिंदुस्थान व जपान ह्यांचेमधील व्यापारी कराराची मुदत संपुष्टांत आल्यानंतर, ह्या दोन देशांवर नवीन परिस्थितीचा काय परिणाम होईल, ह्याचा अंदाज करता येणे अजबच नाही. हिंदुस्थानांतून जपानकडे कपास व ताग ह्यांची मोठ्या प्रमाणावर निर्यात होते व जपानकडून आणण कपास-कापड, सूत, कृत्रिम रेशीम, कृत्रिम रेशमी कापड, रंग, रसायने इत्यादि घेतले. साठील तक्त्यांत ही माहिती दिली आहे:—

हिंदू-जपान व्यापार हिंदुस्थानांत आयात

मालाचें नांव	१९३९-४०	१९४०-४१.
		(रुपये)
रंग	२४,६९,०००	४८,७८,०००
यंत्रे	१८,९४,०००	२४,६९,०००
कपास कापड	५,१२,७६,११९	५,६५,६८,८९१
कपास सूत	२,४२,१०,६८१	१,३४,८४,०२९
लोकरा कापड	१४,०९,०००	४०,७९,०००
लोकरा सूत	४४,९१,७८५	४०,८९,६६१
कृत्रिम रेशमी सूत	१,५६,६३,०००	२,५३,४९,०००
कृत्रिम रेशमी कापड	२,१५,८५,६९९	२,४६,७३,९२३
काच माल	५३,५४,३९६	५०,८७,४८६
हिंदुस्थानांतून जपानकडे निर्यात		
मालाचें नांव	१९३९-४०.	१९४०-४१.
		(रुपये)
कपास	१०,७६,५०,०००	७,४७,८५,०००
ताग	१४३,२४,४०७	२९,१२,९१९

हिंदुस्थान सरकारचे कर्ज

हिंदुस्थान सरकारने ग्रेट ब्रिटन व हिंदुस्थान ह्या दोन्ही ठिकाणी कर्ज काढलेले आहे. ३१ मार्च १९४० रोजी हिंदुस्थान सरकारचे ग्रेट ब्रिटनमधील देणे २८ कोटी पौंड होते, ते ३१ मार्च १९४१ रोजी ३० कोटी पौंडांवर आले. हिंदुस्थानातील कर्ज ह्याच मुदतीत ४५० कोटी रुपयांचे ५७७ कोटी रुपये झाले. हिंदुस्थान सरकारने काढलेली डिफेन्स कर्जे व पौंडांतील रोख्यांचे रुपयांतील रोख्यांत रूपांतर ह्या बदलाचे कारण आहे.

सहकारी बँकांचे अहवाल

हस्तात्मपूर को. पीपल्स बँक लि.

(वार्षिक सभा : ३०-८-४१)

वरील बँकेचे भाग भांडवल २४,९०० रुपये असून रिझर्व व इतर फंडांत तिचे सुमारे १२ हजार रुपये आहेत. तिचेकडे एकूण सुमारे २५ हजारांच्या ठेवी आहेत. प्रांतिक बँकेकडून तिने १४३ हजारांची कर्जे घेतली आहेत. बँकेचे सुमारे १०३ हजार रुपये हीरा त्रिज लोन, यु. पी. लोन, रिझर्व बँकेचे भाग, हत्यादीत आहेत. येणे कर्जात ५४३ हजार साधे व ६३ हजार कॅश क्रेडिटचे दाख- विलेले आहे. " चौकशी तारखेपासून कर्जाचा आकडा ५२३ हजारांनी घटला व व्याजादाखल २२ हजार रुपये वसूल झाले. वेळच्या वेळां झालेल्या वसुलीच्या योगे मागण्या मोठ्या असतांही त्या पुन्या करण्यास बँक समर्थ झाली. ५-५-४१ रोजी असिस्टंट रजिस्ट्रार झांच्या अध्यक्षतेखाली ठेवीदारांची सभा भरली असतां, त्यांनी बँक चालू ठेवण्यांत ठेवीदारांचे व सभासदांचे हित कसे आहे, हें स्पष्ट केले. " त्यास अनुसरून ठेवीदार मुदतीच्या ठेवीची मुदत वाढवून देत आहेत व आपल्या चालू आणि सेव्हिंग ठेवी मुदतीने ठेवीत आहेत, ही गोष्ट इतरांनी अनुकरण करण्याजोगी आहे. अह- बालाचे वर्षी बँकेस ३,९६४ रुपये नफा झाला. दंड व्याजाची रकम बुडित कर्जाविराण फंडाकडे वर्ग केल्यानंतर, थकबाकी- वरील व्याजाबाबत ३,८६३ रुपयांची तत्तूद केल्यानंतर आणि गुदस्ताचा तोटा ९०२ रुपये वजा जातां व नफावाटणी खात्या- तील शिल्लक ११०६ रुपये मिळवतां २८८ रुपये नफा आढळून येतो. व्यवस्थेच्या सन्नीत बँकेने काटकसर केली आहे, त्यामुळे पुढील वर्षी अधिक नफा दिसेल, अशी आशा आहे. भागीदारांनी व ठेवीदारांनी सहकार्याने प्रयत्न केल्यास बँकेची अढचण सत्वर दूर होऊन ती पुनः प्रगतीच्या मार्गास लागेल, हात संशय नाही. बँकेच्या संचालक मंडळास व तिच्या कार्यकर्त्यांस पुरेसे पाठबळ मिळेल, अशी आशा आहे.

इंदूर परस्पर सहकारी पेढी, मर्यादित

(वार्षिक सभा : ३-८-४१)

वरील बँकेचा ३१-३-१९४१ अखेरचा अहवाल आमचेकडे आला आहे. वृत्तांतचे वर्षी व्यवस्थापक मंडळाच्या ८९ बैठकी झाल्या व त्यांत ५२२ ठराव झाले. वर्षअखेर पेढीचे पटावर १,४९१ सभासद होते व त्यांनी घेतलेल्या भांडवलाची रकम ९९,३८४ रुपये होती. पेढीच्या गंगाजळीत ५८,५२७ रुपये असून, स्पेशल रिझर्वज ३०,७५८ रुपयांचे आहेत. पेढीकडील ठेवी ६,३७,७४० रुपयांच्या आहेत. येणे कर्ज ३,३७,८८९ रुपये आहे, त्यापैकी थकलेली बाकी १,१०,३४८ रुपये आहे. अहवालाने वर्षी १,९७८ रुपये रकमेची व्याजांत सुरू देण्यांत आली. सरकारी रोख्यांत पेढीचे २,४१,८३४ रुपये आहेत. तिने इतर बँकांत मुदतीने १,७०,९२६ रुपये व सेव्हिंग व कंट सात्यावर ४९,५५६ रुपये ठेवले आहेत. वर्षअखेर पेढीस १२,४७३ रुपये नफा झाला. त्यांतून भागीदारांस द. स. ५३% डिविडंड देण्याकडे ६ हजार रुपये लागले, ३,११२ रुपये गंगाजळीत गेले व इतर निर्धीतहि रकमा टाकण्यांत आल्या. म्हणजे, आतां पेढीचे सर्व फंड मिळून ९४,०९८ रुपयांची रकम होते, तिचे भांडवलाशी प्रमाण ९४-१% पडते. पेढीचे काम-

काज चांगले चालले असल्याचे तिच्या वृत्तांतवरून दिसून येईल. चालू युद्धपरिस्थितीमुळे इमारी सामानाचे भाव वाढले असल्या- मुळे इमारीत वाढ करण्याचा प्रश्न व्यवस्थापक मंडळाने तूत तहकूब केला आहे. सभासदेतर जामीनदारांकडून कर्जेवसुली करण्यांत येणाऱ्या अढचणीतून बँकेने मार्ग काढण्याचा इंदूर सरकार सहानुभूतिपूर्वक विचार करीत आहे. १९४०-४१ मध्ये श्री. दत्तात्रय रामचंद्र पिंगे हे व्यवस्थापक मंडळाचे अध्यक्ष व श्री. विष्णु गणेश फडके, एच. एस्सी. हे चिटणीस होते.

रावेर पीपल्स को. बँक लि.

(वार्षिक सभा : ७/९/४१)

वरील बँकेचे २७८ सभासद असून वसूल भांडवल २०,०९५ रुपये आहे. खपलेल्या भांडवलापैकी कर्जे घेणाऱ्या सभासदांचे ६,६७५ रुपयांचे २६७ भाग आहेत व कर्ज न घेणाऱ्या सभा- सदांचे १३,३५० रुपयांचे ५२४ भाग आहेत. बँकेच्या रिझर्व व इतर फंडांत ४,२१५ रुपये आहेत व तिचेकडे एकूण १,०६,१०० रुपयांच्या ठेवी आहेत. अहवालाने वर्षअखेर १७४ सभा- सदांकडे मिळून ५४,४५२ रुपये कर्ज येणे आहे, १७९२२ रुपये सरकारी रोखे व भाग ह्यांत गुंतविलेले आहेत व ५८,९५६ रुपये रोख अथवा इतर बँकांचे सात्यावर आहेत. " ववतशीर कर्जाची फेड करणारे सभासदांस व्याजांत १ रुपयास ०-१-० प्रमाणे सूट देण्याकडल मॅनेजिंग कमिटीने शिफारस केली आहे. अबाधि पाहिजे तितकी ववतशीर कर्जाची फेड होत नाही. " अहवालाने वर्षी ते बँकेस १,६५० रुपये नफा झाला, त्यांतून ६% दराने डिविडंड देण्याकडे १२०१ रुपयांचा विनियोग करावा, अशी बोटांची शिफारस आहे. प्रस्तुत संस्था " बँक " ह्या सदरांत कायम राहिली आहे, ही आनंदाची गोष्ट आहे.

चतुःश्रंगी को. क्र. सोसायटी, लि., पुणे

(वार्षिक सभा : २४-८-४१)

वरील सोसायटीच्या २२५ भागीदारांनी ३९७ भाग घेतलेले आहेत. २२५ सभासदांपैकी १६३ सभासद आर्थभूषण व ज्ञान- प्रकाश मुद्रणालयांतिल आहेत. भागभांडवल ५,९५८ रुपये. रिझर्व फंड ४,७८३ रुपये, ठेवी ११ हजार रुपये, ह्याप्रमाणे नावेसार्ती रकमा असून सोसायटीने १८,८०० रुपयांचे कर्ज आपल्या भागीदारांस दिलेले आहे, अहवालाने वर्षअखेर सोसा- यटीस ५९८ रुपये निवळ नफा झाला, त्यांतून नफावाटणीसाठी ३५९ रुपये रकमेचा विनियोग होईल. १९४०-४१ सालअखेर थकलेले अस एकाही कर्ज नाही. सोसायटीच्या आश्रयाने चालले- ल्या श्री. वामनराव पटवर्धन लायब्ररीत ८३० पुस्तके असून त्यांचा उपयोग सभासदांस चांगल्या प्रकारे होत आहे.

पुणे सेंट्रल को-ऑपरेटिव्ह बँक लिमिटेड पुणे शहर.

नोटीस

या बँकेची २४ वी वार्षिक साधारण सभा- रविवार तारीख ७ सप्टेंबर १९४१ रोजी दुपारी २-३० वाजतां पुणे येथे नूतन मराठी विद्यालयाचे दिवाणखान्यांत भरून अहवाल, ताळेबंद, नफ्याची वांटणी करणे, हिशेब-तपासनीस नेमणे, डायरेक्टरस, चेअरमन व व्हा. चेअरमन यांची निवडणूक करणे, पोट नियमांत दुबल्या करणे, हिशेब तपासनीसचे नेमणुकीबाबत नियम मंजूर करणे वगैरे कामे नेहमीप्रमाणे करण्यांत येतील. तरी सर्व सभा- सदांनी सभेस आगत्य यावे अशी विनंति आहे. डायरेक्टरांच्या निवडणुकीची वेळ मात्र सकाळी ८ ते १२ च फक्त ठरविलेली आहे.

व. वि. चितळे,

मॅनेजिंग डायरेक्टर.

ता. १८/८/४१.

वि. कमर्शियल बँक लि., कोल्हापूर
(वार्षिक सभा: ३०-८-४१)

३० जून, १९४१ अखेर संपलेल्या पांचव्या वर्षी वरील बँकेच्या संपलेल्या भांडवलानांत ११,६६० रुपयांची वाढ होऊन वसूल भांडवल ३०,०१० रुपये झाले. रिझर्व्ह व इतर फंडांत २,२५० रुपये आहेत. बँकेकडील ठेवांती १ लक्ष रुपयांची वाढ होऊन ठेवांची रक्कम २ लक्ष, ७९ हजार रुपये झाली, त्यामुळे ठेवांची वरील व्याजाचे दर बँकेला थोडे उतरवितां आले व तारणावरील कर्जांचे दरहि उतरवून त्याचा फायदा सातेंद्वारांना देतां आला. बँकेनें २ लक्ष, १७ हजार रुपये कर्जांक दिलेले आहेत व सरकारी रोख्यांत १५,७८२ रुपये गुंतविलेले आहेत. इतर बँकांच्या सातत्यांवर व रोख हातांत ८० हजार रुपये आहेत. " कर्ज फंडांस कागदपत्री रक्कम रोजच्या हप्त्यांनीं जमा करून ठेवातां येणाऱ्या योजनांचा फायदा सुमारे एक हजारवर सभासद घेत आहेत. " सुमारे २० ते २५ हजार रुपये बँकेकरितां इमारतें अगर जागा खरेदी करण्यांत गुंतवण्याचें बोर्डांनीं ठरविलें आहे. आर्थमिक सर्वांची मालमत्तेच बाजूची बाब अहवालाचे वर्षी काढून टाकण्यांत आली आहे. वर्षअखेरचा ३५ रुपये शिलकी नफा धरून, बँकेस ४५,२९ रुपये नफा झाला, त्यांतून १ हजार रुपये रिझर्व्ह फंडांत टाकावे, २,११८ रुपये द. सा. द. शे. ८२८ करमाफ दिव्हिडंड देण्याकडे खर्च करावे, ४०० बँड डेट व कॉन्ट्रिब्युन्सी फंडांत घालावे, इत्यादि शिफारसी बोर्डांनीं केल्या आहेत. सध्याच्या परिस्थितीत दिव्हिडंडचा दर बराच सडळ दिसतो. जेव्हाहोफेद एस. जी. दाभाळकर, बी. ए., एलएल. बी. हे डायरेक्टर बोर्डांचे अध्यक्ष अमुन मेसर्स काळोसे आणि कंपनी हे सेक्रेटरीज, ट्रेझर्स व एजंट्स (मॅनेजिंग एजंट्स) आहेत.

सनदी नोकर

गेल्या जानेवारीत झालेल्या आय. सी. एस्. च्या परिक्षेत उचीर्णी झालेल्या सात उमेदवारांची यादी मागेच प्रसिद्ध झाली. आता, भातभंग्यांनी नेमलेल्या सात सनदी नोकरांची यादी जाहीर झाली आहे. त्यांत सहा मुसलमान आहेत. इतर अल्पसंख्याक जातीतील लायक उमेदवार न मिळाल्यामुळे, परिक्षेत आठवा झालेल्या उमेदवारास सनदी नोकरांत प्रवेश मिळाला आहे.

ब्रिटिश सैनिकांची प्रकृति

पश्चिम एशियातील व उत्तर आफ्रिकेतील ब्रिटिश सैनिकांची प्रकृति उत्कृष्ट रहावी, अशी ध्यवस्था करण्यांत आली आहे. त्यामुळे त्यांचेमधील आजारीपणाचें प्रमाण अत्यल्प आहे. गेल्या महायुद्धाच्या वेळचे मानांनीं चालू युद्धाचे वेळीं सैनिकांचें आरोग्य अनेक पटींनीं चांगलें राहिलें आहे.

कापडाचें नवें मार्केट

अहमदाबाद येथें कापडाच्या एका नवीन मार्केटाच्या इमारतीच्या पायाचा दगड बसविण्याचा समारंभ श्री. कस्तुरभाई डाळभाई शांभे हस्तें नुकताच पार पडला. ह्या इमारतीस सुमारे २५ लक्ष रुपये खर्च येईल.

घोतरांच्या किंमतीचें नियंत्रण

संयुक्त प्रांतांत घोतरांची किंमत नियंत्रित केली जाणार आहे. त्यासाठीं डायरेक्टर ऑफ इंडस्ट्रीजनीं घोतरांचे व्यापारी व व्यापारी संस्थांचे प्रतिनिधी, ह्यांची एक सभा बोलाविली होती.

दि बँक ऑफ इंडिया लि.

[स्थापना: १९०६]

आधिरुत भांडवल	₹. २,००,००,०००
वसूल झालेले भांडवल	₹. १,००,००,०००
रिझर्व्ह फंड	₹. १,१५,५०,०००

मुख्य कचेरी: ओरिएण्टल बिल्डिंग, मुंबई.

मुंबईमधील शाखा: गुलियन एक्सचेंज, कुलाया, काळवादीची आणी मलबार हिल्स.

इतर शाखा: अहमदाबाद (भद्र, मुख्य ऑफिस), अहमदाबाद (एलिस मिज शाखा), अहमदाबाद (लेशन शाखा), अंधेरी (मुंबई रोमारी), रात्रि (मुंबई शेजारी), कलकत्ता (क्लॉक स्ट्रीट, मुख्य ऑफिस), कलकत्ता (बदा बसार्), कलकत्ता (चौरीगी स्केअर), जम्मोदपूर, कराची, नागपूर (किंन्वचे), नागपूर (इतवारी बसार्), पुणे, पुणे शहर, राजकोट, सुरत.

लंडन एजन्ट्स: वेल्समिन्टर बँक लिमिटेड.

डायरेक्टर्स: सर पुनीलाल श्ही. मेहता, के. सी. एस्. आय. (अभ्यस्त), श्री. अंबालाल सारामाई, सर जोसेफ के. नाईट (रजेव), मि. ए. गेडिस, सर कावसजी जहांगिर, बेरोनेट, के. सी. आय. ई., ओ. बी. ई., मि. दिनशा के. दाजी, श्री. रामनिवास रामनारायण, मि. आर. एल. केराई.

करंट डिपॉझिट अकाउंटस:

दुराणेच्या ₹. ३०० ते ₹. १,००,००० रकमेच्या शिलकेवर ११/२ दरांनीं व्याज दिलें जातें. ₹. १,००,००० वरील व्याज सात योजनेंनीं दिलें जातें. सहामाही अखेर व्याजाची किमान रक्कम ५ रु. पेक्षा कमी साल्यांस व्याज दिलें जात नाहीं. कायम, अल्प मुदतीच्या व सेव्हिंग बँक ठेवीं योग्य व्याजांनीं स्वीकारल्या जातात. व्याजाचे दर पत्रद्वारे.

विल्स व सेटलमेंट्समार्गे बँक एक्झिच्यूटिव्ह व ट्रस्टी म्हणून काम करते. सर्व तन्हेचें ट्रस्टीचें काम केले जातें. तियम अर्ज करून मागवावत.

बँकेसंबंधी नेहमींचा सर्वसामान्य व्यवहार केला जातो.

एजंट—टी. आर. लालबाणी.

दि बँक ऑफ महाराष्ट्र लि.

हेड ऑफिस: पुणे शहर.

स्थानिक शाखा: डेकन जिमलाना, पुणे ४.

मुंबजी शाखा: दलाल स्ट्रीट, फोर्ट, मुंबजी.

अधिकृत भांडवल	₹. १०,००,०००
विक्रीस काढलेले भांडवल	₹. ५,००,०००
संपलेले भांडवल	₹. ३,८८,५५०
वसूल झालेले भांडवल	₹. १,९४,०३५
एकूण सेव्हेंट भांडवल	₹. २१,००,०००

डायरेक्टर्स

प्रो. वा. गो. काळे, अध्यक्ष

श्री. धों. कृ. साठे	श्री. मां. रा. जोशी
श्री. न. ग. पवार	श्री. श्री. गो. मराठे
श्री. उष्य. वि. रानडे	श्री. र. वि. सोहोनी
श्री. वा. पु. वडें	मि. फ. वी. पदमजी

बँकिंगचे सर्व व्यवहार केले जातात. शेअर व सरकारी रोखे यांची सरदीविक्री कसोशीनें करून दिली जाते.

बँकेच्या शेअरवर १९४० अखेर पुण्या होणाऱ्या वर्षी द. सा. द. शेंकडा ४ टक्के करमाफ दिव्हिडंड दिलें गेलें. बँकेची शेअरविक्री चालू आहे.

म. वि. गोखले
मॅनेजर.

निवडक बाजारभाव

बँक रेट (२८ नोव्हेंबर, १९३५ पासून)	३%
सरकारी आणि निमसरकारी रोखे	
५% करमाफ लोन (१९४५-५५)	१११-८
४% १९४३	१०४-८
३% विनम्रदत्त	९६-०
३% १९४३-५०	१०३-२
३% (१९६३-६५)	९५-१
३% १९४८-५२	९७-८
४% पोस्ट ट्रस्ट (लाभ मुदत)	१०९-८
४% मुंबई म्युनिसिपल (लाभ मुदत)	१०९-८
४% मॅसेज कर्ज (१९५३-६३)	११५-०
५% मॅसेज कर्ज (१९५५)	१२६-०

मंडळ्यांचे भाग

(कंठातील पहिला आकडा भाषाची दर्शनी किंमत, दुसरा आकडा पट्टल छाळेले भांडपल व कंसांततरचा आकडा पार्षिक डिपिंडेंड दर्शवितो.)

बँका

बँक ऑफ इंडिया (१००-५०) ११%	११२-४
बँक ऑफ बरोडा (१००-५०) १०%	११४-०
बँक ऑफ इंडिया (५०-२५) ९%	४७-८
इंजीरिअल बँक (५००) १२%	१५६७-८
बँक ऑफ को. बँक (५०) २६%	५३-८
रिसर्व बँक (१००) ३%	१०८-०

बीज

बाँबे ट्रेन्चे ऑर्डि. (५०) १२%	११२-१२
कराची (१००) ९%	२१५-१०
पुणे इलेक्ट्रिक (१००) ९%	२१७-८
टाटा पॉवर ऑर्डि. (१०००) ५%	१६५५-०
आंध्र व्हॅली ऑर्डि. (१०००) ७%	१७१७-८

रेल्वेज

दौंड-बारामती (१००) ४%	१०४-८
पाचोरा-जामनेर (१००) ३%	८४-०
अहमदाबाद प्रांतज (५००) १३%	८८७-८
तापी व्हॅली (५००) ८%	६५३-१२

इतर

बेलापूर शुगर (५०) १०%	२१५-०
इन्फ्रस्ट्रस्ट्रुट ट्रस्ट (१००-५०) २%	४९-४
शिंद्या स्टीम (१५) १%	२३-१२
न्यू इंडिया विमा (७५-१५) १%	४६-४
ओरिएंटल विमा (२००) १२%	४१५५-०
टाटा आयर्न प. म. (१५०) ६%	२२१-१४
टाटा आयर्न यु. म. (१००) ७%	१५५-१२
टाटा आयर्न ऑर्डि. (७५) १५%	३९७-८
टाटा आयर्न डिपिंडेंड (३०) १७%	२०९-०
बत्तोसिएटिड सिमेंट (१००) ५%	१५०-४

सोने-चांदी

सोने (मिट) प्रत्येक तोळ्यात	४२-२-०
चांदी प्रत्येक १०० तोळ्यात	६२-११-०

संजीवन हेअर टॉनिक

दारुणा, कॅस गळणें व टक्कल
ह्यावर अनुभविक उपाय
संजीवन मॅन्युफॅक्चरिंग कं. अहमदाबाद

“ अर्थ ” ग्रन्थमालेंतील पुस्तकें

व्यापार, उद्योगधंदे, शेती, सहकार, बँकिंग इत्यादि
विषयांवरील सोपीं व व्यावहारिक उपयुक्ततेचीं
लोकप्रिय पुस्तकें.

१ बँका आणि त्यांचे व्यवहार
दुसरी आवृत्ति किं. १ रु. ८ आ.

२ रिझर्व्ह बँक : किं. १ रु.

३ व्यापारी उलाढाली : किं. १ रु.

४ सहकार : किं. २ रु.

१ भारतीय अर्थशास्त्र : किं. ५ रु.

२ अर्थशास्त्र : किं. ३ रु.

अर्थशास्त्र, बँकिंग, सहकार इत्यादि विषयांवरील
इतर पुस्तकेंहि पुरविलीं जातात.

अर्थ ग्रन्थमाला, पुणें ४.

पुण्यांत आल्यावर

सुशिक्षितांनीं सुरू केलेल्या

OUR HOME

या

कमालीच्या स्वच्छ, सात्विक व पुष्टिदायक
निवास भोजनालयांत

उतरण्यास या.

मध्यवर्ती, हवाशीर मोकळी जागा व सर्व सुखसोयी

याच एका ठिकाणीं

अनुभवास येतील.

अंबर होम,

६१९ शानवार पेठ, नांदेचे हौदासमोर, पुणें.

पावसाळ्यांतील उपयुक्त औषधे

❖ संग्रह करा ❖

कॉलरा गोळी, संजीवनी गुटी, कुटजारिष्ठ

पाचकवटी, पंचकोलासव

तसेंच

पंडुरोगावरील अप्रतिम गुणकारी

—: रक्तवर्धक :—

सुवर्णकल्प, बालजीवन, अस्थिपोषक,

रक्तशोधक, कफनाशक हीं पेटंट

औषधे मागवा

मुख्य दुकान—गणपती चौक, लक्ष्मीरोड, पुणे

आयुर्वेद रसशाळा पुणे, लि.

सर्व तन्हेची कापड लापाई व रंगाई (Calico Printing and Dyeing) करणारा कारखाना.

‘पायोनिअर डाईंग हाऊस’

कोचाचें कापड (Casement cloth), दाराचे पडदे, टेल क्लर इ. टिकाक रंगाचे, स्वदेशी तयार मिळतात. कारखाना:—
भिकारदास मारुती रोड, दातेवाडी, पुणे.

मधुमेहावरील
औषध

तीन आठवड्यांचे
औषधास फक्त रु. ७

—मागविण्याचा पत्ता—

मॅनेजिंग डायरेक्टर, करल प्रॉडक्ट्स
कंपनी लिमिटेड.

१२३ ए, सदाशिव, पुणे २.

रिसबूड ब्रदर्स, टेलर्स

वक्तशीरपणा व फिटिंग ह्याची गॅरंटी

Prop. M. V. Risbud, B. A.

सदाशिव पेठ हौदानजीक, पुणे २.

महिलांचे भरतकाम व विणकामाच्या सामानाचें दुकान

एम्ब्रॉयडरी मार्ट

६१६, शनवार पेठ, पुणे २.

राहणेची व भोजनाची उत्तम सोय

फोन नं. ७७९ गणपती चौक

व्यवस्थापक

सरकारी डिप्लोमा मिळाल्यानंतर पुढील प्रॅक्टिस व धंदेशिक्षण घेऊन
जर्निमन टेलर व्हा.मुदत सहा ६ महिने, फीसह सर्व खर्च ६० रु., अगदी नवीन विद्यार्थ्यांस
फीसह सर्व ११० रु. मुदत १ वर्ष

पराडकर टेलर्स अँड फॅब्रिकी, ६७२ सदाशिव, पुणे.

N. V. WADNERKAR

Gold & Silver Smith, Jeweller & Engraver,
Electro-plater & Manufacturer of Sporting
Trophies, Medals, Cups etc.- - Raviwar Peth, Saraff Bazar, - -
POONA CITY.

अर्थशास्त्र

लेखक:- प्रो. वा. गो. काळे व प्रो. द. गो. कर्वे
पुष्टसंख्या सुमारे ३००, किंमत ३ रुपये
या ग्रंथात अर्थशास्त्राच्या सर्वसामान्य सिद्धांतांचे विवेचन केले
आहे.

'अर्थ' ग्रन्थमाला.

१ बँका आणि त्यांचे व्यवहार
२ हिंदुस्थानची रिझर्व्ह बँक
३ व्यापारी उलाढालीमहायुद्धाची जाणीव ! कपड्यांच्या खर्चात काटकसर करा. एक वेळ घेऊन
स्वतःची खात्री करा व पैशाचा मोबदला घ्या.बंबाचे
माडीवर

महिंद्रकर ब्रदर्स

तयार कपड्यांचे व्यापारी

बुधवार
चौक,
पुणे६ पत्र पुणे, पेट मॅगुडा घ. नं. ९१५११ आर्यभूषण छापखान्यात रा. विठ्ठल हरि बर्वे, यांनी छापिले व
रा. श्रीपाद रामन काळे, बी. ए., यांनी 'दुर्गाधवास,' मॅगुडा, घ. नं. ९२४११३, पुणे शहर, येथे मसिद केले.